

XI

SEJM WALNY RADOMSKI 1505 R.

WSTĘP

Sejm walny radomski zwołany został na początku 1505 r. Sejmiki odbyły się około 1 lutego, zaproszenie do Litwinów wyszło z Brześcia Litewskiego 25 lutego. Obrady sejmowe, długie i pracowite, trwały od 30 marca do 31 maja¹ lub nawet do początku czerwca². W ich wyniku uchwalono konstytucje sejmowe (ze słynną *Nihil novi* na czele), uniwersały poborowe dla niektórych ziem Rzeczypospolitej³ i wiele innych ważnych aktów prawnych⁴. Dużo uwagi poświęcono zaniedbanym sprawom bezpieczeństwa publicznego⁵. Aleksander Jagiellończyk pozytywnie odniósł się do prośby sejmu, by ogłosić drukiem zbiór praw polskich, zatwierdził kilka przywilejów i tekstów prawnych, zgromadzonych i przygotowanych do opublikowania przez kanclerza Jana Łaskiego, nadając przez to niektórym z nich moc obowiązującą. Dokonał też aktu, zazwyczaj odbywanego po koronacji: generalnego zatwierdzenia praw (*confirmatio generalis iurium*).

Większość dorobku sejmu radomskiego weszła do Statutu Łaskiego (*Commune incliti Poloniae Regni privilegium*), a stamtąd przejęta została do *Volumina Legum*. Uległy jednak wówczas przemieszaniu teksty ustawowe z zatwierdzeniami monarszymi, znalazły się tam też teksty nie objęte zatwierdzeniem lub nawet nie mające charakteru normatywnego. Zawiera więc pijarskie wydanie *Volumina Legum* kolejno:

- 1) konstytucje sejmowe w liczbie 26 (s. 299-309);
- 2) zatwierdzenie przez Aleksandra Jagiellończyka dyplomu Kazimierza Wielkiego z 9 października 1334 r., zawierającego z kolei zatwierdzenie przywileju księcia kaliskiego Bolesława dla Żydów z 16 sierpnia 1264 r. (s. 309-316);
- 3) traktat Mikołaja Kotwiczą, archidiacona poznańskiego, o interdiktach kościelnych, będący pracą prywatną, ale zamieszczony przez Łaskiego w pierwszej części jego zbioru, objętej potwierdzeniem królewskim (s. 316-325);
- 4) liczący 40 artykułów tekst zatwierdzonych przez Aleksandra Jagiellończyka tzw. zwyczajów prawnych ziemi krakowskiej (*consuetudines terrae Cracoviensis*, s. 325-334);
- 5) roty przysięg lenników, senatorów, dostojników koronnych itp., włączone do Statutu Łaskiego (s. 334-338);

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 12, s. 133.

² Por. MRPS, t. III, nr 2012-2274 (z 3 VI 1505 r.), 2276-2280 i 2288.

³ [...] *in eadem conventione Minores Poloni oblationem fertorum admiserunt, Maiores vero denegarent* [...]. (Macieja Miechowity *Chronica Polonorum*, Cracoviae 1521, s. 367). Por. też: Metryka Koronna, t. 19, k. 199 (MRPS, t. III, nr 2231), uniwersał w sprawie czopowego; t. 19, k. 200 (MRPS, t. III, nr 2276), mandat do urzędników w sprawie poboru.

⁴ Wspomnieć tu zwłaszcza należy: ustanowienie poradnego w wysokości 2 groszy z łanu w ziemi płockiej i zawkrzeńskiej (MRPS, t. III, nr 2056); norma w sprawie wolnej żeglugi na Wiśle, wydana na prośbę Gdańszczan (ibidem, nr 2075); zwolnienie od cła i innych opłat dla mieszczan lwowskich (ibidem, nr 2137) i dla Ormian (ibidem, nr 2082).

⁵ *Rex Alexander contra grassatores, raptores et depraedatores in conventionem Radomiensi agens, iussit quandam mulierem nobilem Russinowska nuncupatam, in ocreis vel calcaribus (quoniam fur erat equestris, multos nobiles in illis locis spoliare et domos diruere). Alios vero raptores, de quibus erant Ossuchowski et Missowski, decollare iussit* (Maciej Miechowita, op. cit., s. 366).

6) bullę papieża Grzegorza XI z 8 kwietnia 1374 r., potępiającą niektóre artykuły prawa saskiego i magdeburskiego (s. 338-340);

7) bullę tegoż papieża z 15 października 1374 r., skierowaną do cesarza Karola IV z zawiadomieniem o potępieniu niektórych artykułów prawa saskiego i magdeburskiego (s. 340);

8) wykaz czterestu artykułów prawa saskiego i magdeburskiego, potępionych przez papieża Grzegorza XI (s. 340-342);

9) *Processus iuris*, czyli zawartą w 33 artykułach próbę spisania polskiego zwyczajowego prawa procesowego (s. 342-352);

10) przywilej Aleksandra Jagiellończyka, potwierdzający moc prawną tekstów, zestawionych przez kanclerza Jana Łaskiego (s. 352-354);

11) generalne zatwierdzenie praw (s. 355-357).

W niniejszym wydawnictwie pragniemy treść tę zmienić. Przede wszystkim usuwamy źródła nie mające charakteru normatywnego (por. wyżej punkt 3), bądź nie objęte zatwierdzeniem monarszym (punkty 6, 7, 8). Zachowując kolejność pozostałych źródeł, pragniemy je jednak wzbogacić o pominiętą przez Łaskiego i *Volumina Legum* grupę konstytucji czasowo obowiązujących (*Constitutiones temporales Radomiensis conventionis generalis proxime praeteritae*), rozesłanych przez kancelarię królewską do poszczególnych ziem Rzeczypospolitej dopiero 24 lipca, oraz o uniwersały poborowe. Publikujemy zatem:

I. *Alexandri Regis decreta in comitiis Radomiensibus anno 1505;*

II. *Constitutiones temporales Radomiensis conventionis generalis proxime praeteritae;*

III. [Uniwersały poborowe];

IV. *Alexander Rex inseri mandat privilegium Iudaeorum, concessum olim a Boleslao duce;*

V. *Alexander Rex consuetudines terrae Cracoviensis corpori iuris adscriptas et approbatas confirmat;*

VI. *Alexander Rex inserit Statuto Łaski formas iuramentorum;*

VII. *Processus iuris a Joanne Łasko confectus iussu Alexandri Regis;*

VIII. *Alexander confirmat omnia quae ex Joanne Łaski Statuto in hoc tomo citata sunt, quorum regestrum vide ad finem huius tomi;*

IX. *Alexandri generalis confirmatio omnium iurium.* Większość tekstów, związanych z sejmem radomskim, to przedruk z pijarskiego wydania *Volumina Legum*. Grupa konstytucji czasowo obowiązujących przejęta została z wydawnictwa Ferdynanda Bostla⁶, opartego na tekście oblatowanym w grodzie przemyskim 9 grudnia 1505 r.⁷, zaś uniwersały poborowe przejęte zostały z tekstu zawartego w Metryce Koronnej⁸. Przywilej dla Żydów z 1264 r., parokrotnie już wydawany drukiem⁹, oparty został też na pijarskim wydaniu *Volumina Legum*, z uwzględnieniem odmian, zawartych w edycji I tomu *Kodeksu Dyplomatycznego Wielkopolski*.

⁶ F. Bostel, *Tymczasowa ustawa radomska z r. 1505*, „Kwartalnik Historyczny”, t. III, 1889, s. 658 i nn. Niektóre przepisy tych konstytucji potwierdzone zostały dopiero na sejmie 1510 r.

⁷ *Castrensia Premisliensia*, t. IV, p. 69–75, obecnie w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie.

⁸ Tekst: *Exactio czopowe* zaczerpnięty został z Metryki Koronnej, t. 19, AGAD, mkrf. 632, k. 198v-200; przepisali go z rękopisu i skolacjonowali I. Dwornicka i K. Ożóg. Tekst ten znany jest F. Papée, *Akta*, nr 291, s. 486-488; przypisy tekstowe uwzględniają różnice w odczytaniu. Tekst *Exactio civilis media* zaczerpnięty został z Metryki Koronnej, t. 19, AGAD, mkrf. 632, k. 200–200v; przepisali go z rękopisu i skolacjonowali I. Dwornicka i K. Ożóg. Tekst ten F. Papée opublikował w znacznych skrótach, op. cit., s. 489. Przypisy tekstowe uwzględniają lekcje wątpliwe i różnice w stosunku do odczytu F. Papée.

⁹ Poza Janem Łaskim (op. cit., k. 163 nn.) oraz jego przedrukiem w *Volumina Legum*, opublikował go Jan Wincenty Bandtkie (*Ius Pol.*, s. 1–21), w trzech kolumnach, zestawiając dwa powyżej wspomniane teksty oraz poważnie odeń różniące się wersje, zawarte w ms. B II i B III (ten ostatni wydany później drukiem przez B. Ulanowskiego: *Najdawniejszy układ systematyczny prawa polskiego z XV wieku*, Archiwum Komisji Prawniczej AU, t. V, Kraków 1897, s. 99–112). Pomnik ten zasługuje na szczegółowe opracowanie źródłowe i odrębne wydanie.